

L'arxiu eclesiàstic com a font de la història total

Dr. JOSEP M. SABATÉ I BOSCH

Facultat de Lletres. Tarragona

(URV)

La majoria dels estudis i investigacions històriques són possibles mercès a l'existència d'una documentació que ha estat no sempre del tot acuradament servada en arxius i biblioteques; en qualsevol investigació històrica l'arxiu és un doll inesgotable per aconseguir arribar a un coneixement cada cop més encertat i amb més rigor científic del nostre passat, o sia la fita de l'anomenada història total. Val a dir que, malgrat les divisions amb les quals parcel·lem la història —història política, militar, social, econòmica, eclesiàstica, etc.—, durant molts anys, en una llarga època de la història, i encara avui, els esdeveniments de la humanitat han tingut —i tenen— lloc al recer d'un campanar, de manera que la història de l'Església amara la història total. I si ara hagués de posar un exemple il·lustratiu, sense dubte que d'una banda recordaria els aldarulls que el *Full parroquial* de diferents diòcesis catalanes ha provocat entre alguns partits polítics, com també esmentaria les reaccions d'institucions religioses davant lleis, decrets, actituds i formes de la societat «político-civil».

Etimològicament la paraula «arxiu» és d'arrels gregues (ἀρχείου) i fa referència a un lloc amagat i obscur, però pel que fa a l'Església no serà fins a meitat del segle XVI que pren cos a partir dels decrets del Concili de Trento, de manera que a les acaballes d'aquest mateix segle ja el podem trobar complet amb quasi totes les seves seccions, malgrat que abans ja es conservava un determinat tipus d'informació, com per exemple els «capbreus».

De les possibilitats d'un arxiu eclesiàstic ens en pot parlar la genealogia a la recerca d'arrels, a la manera d'aquell esclau negre que cercava els seus orígens en una sèrie televisiva; també la crítica

històrica fonamenta els seus estudis demogràfics en els llibres-registre parroquials i s'endinsa en la petita història —història al capdavall— a través dels costums particulars de les confraries o la litúrgia i el folklore que reflecteixen les consuetes locals, les tradicions, els jocs, les festes populars i àdhuc les supersticions; no cal dir que l'arqueologia desenvolupa una part de les seves investigacions amb la documentació dels artistes i arquitectes que han deixat les seves petjades en els temples, monestirs, castells, creus de terme, retaules o imatges; i quelcom semblant podem dir en el camp de l'heràldica; finalment, tota la documentació notarial conservada en els arxius eclesiàstics ens ha de permetre igualment establir les relacions jurídiques entre les classes socials i explicar en bona part el progrés agrícola, industrial i comercial; i no puc deixar d'esmentar l'aspecte literari, filològic i lingüístic que s'intueix a la mateixa documentació, especialment pel que fa a la dicció popular palesa en els sermonaris.

L'ARXIU PARROQUIAL

D'acord amb la normativa emanada del Concili de Trento cada parròquia anà configurant el seu propi arxiu fins a constituir unes seccions ben diferenciades de les quals destacarem les següents:

I. Església i culte. Dins d'aquesta secció hi podem trobar tota la documentació referida a l'erectió de la pròpia primitiva església parroquial i de les seves sufragànies, en el cas de tenir-ne; els privilegis, com per exemple els establerts per administrar els sacraments, els de poder celebrar *bis celebrandi*, les indulgències o les relíquies i llurs corresponents «autèntiques»; la dotalia, amb els llegats, els censals, les fundacions i aniversaris; i la deguda administració de tot això, amb els llibres de culte, de sagristia o de fàbrica, els capbreus, els llevadors de censals, les consuetes, els inventaris, les obres, els racionals i les reduccions.

II. La secció de les causes pies, com per exemple les de «maridar donzelles», el cementiri, les confraries, les ermites, l'hospital, les propietats de la parròquia, amb el valor de totes les peces, i les marmessories i documentació testamentària.

III. Els registres sacramentals amb els llibres de baptismes, confirmacions, compliment pasqual, desposoris i òbits, així com els de visita pastoral i els d'excomunicats.

IV. L'apartat dels expedients matrimonials, dispenses, legalització de partides, exhumacions i inhumacions.

V. El capítol de l'epistolari amb les vessants de les cartes eclesiàstiques, la correspondència secular oficial i administrativa, i les cartes particulars.

VI. Lleis, ordres i instruccions, com les derivades dels concilis provincials —constitucions— i dels sínodes, o les cartes pastorals i els edictes.

Aquests arxius parroquials tenen també una secció secreta.

ARXIU NOTARIAL DE LA PARRÒQUIA

El paper de l'Església en la societat del seu temps i la seva importància es fa palès també en les atribucions notariales que tenien els rectors en l'àmbit de la seva pròpia parròquia. Així doncs, ens trobem que en moltes parròquies es conserva igualment una considerable documentació notarial nodrida d'actes i escriptures, capítols matrimonials, testaments, procures, inventaris, cartes i formularis que poden ser de gran utilitat a l'hora de recompondre el passat històric, puix que aporten una informació molt similar a la de qualsevol altre arxiu de protocols notariales.

ARXIU D'UNA COMUNITAT DE PREVERES

En determinades parròquies el número de capellans, a més del rector i del vicari, permetia la formació d'una comunitat de preveres que, tot i estar formada per un clergat secular, s'organitzava a la manera de les comunitats regulars, amb una certa autonomia, malgrat la dependència supeditada al rector. L'esmentada autonomia feia que tinguessin un arxiu particular, on podem trobar sovint una documentació paral·lela a la conservada en l'arxiu parroquial però en la qual es fa una especial incidència a la singularitat de l'agrupació de capellanies, amb una distribució de càrrecs i de cerimònies entre els que constitueixen la comunitat, els comptes que això comporta i els plets motivats pels enfrontaments amb el propi rector de la parròquia.

Bàsicament els fons d'aquests arxius es divideixen en tres parts:

I. Fundació i privilegis.

II. Dotalia.

III. Administració.

ARXIU CAPITULAR O CATEDRALICI

La comunitat de preveres d'una catedral està formada pel capítol catedralici o comunitat de canonges, amb els beneficiats i racioners, de manera que també generen una documentació particular que constitueix la base del seu arxiu.

ARXIU D'UNA CONFRARIA

Les confraries, que tenen els seus orígens en l'edat mitjana i que perduren sovint fins als nostres dies, són unes institucions de caire religiós, benèfic i assistencial, amb els seus reglaments o estatuts, on s'assenyalen els drets i els deures dels confreres. La seva documentació pot estar en la pròpia seu social o en l'arxiu de la parròquia.

ARXIS RELIGIOSOS O D'ORDES REGULARS

Cadascun dels diferents ordes religiosos, convents o monestirs, com a institucions de l'Església amb vida pròpia, tenen la seva particular documentació i, per tant, el seu arxiu.

ARXIU DEL SEMINARI

També els centres de formació del clergat secular ens ofereixen una abundant documentació de la vida que allí es desenvolupava amb detalls dels plans d'estudi, els professors, l'alumnat, l'alimentació, etc.

ARXIS DIOCESÀ O ARXIDIOCESÀ

L'administració d'una diòcesi produeix una documentació pròpia de cada pontificat i de la secretaria de cambra, que no sols manté contacte amb totes les parròquies de la seva jurisdicció, sinó que també amb molta freqüència estableix un nexa de comunicació entre l'autoritat oficial civil i el poble; per això no és estrany trobar en dits arxius els registres d'ordres i llicències eclesiàstiques, les «reials ordres» i circulars oficials, i l'extensa documentació que s'inclou en els anomenats llibres-registre de negocis que apleguen bona part de tota l'activitat burocràtico-administrativa. Per a fer-nos una idea de la documentació aplegada en els «registres de negocis» reproduïm una classificació alfabètica treta de l'índex d'un d'aquests llibres:

«Aprobación de nombramientos; Atestados; Auténticas de Reliquias; Autos de ostentación; Breves; Breves de conmutación de Misa; Bulas apostólicas; Cartas; Colaciones; Declaraciones; Decretos; Decretos de aprobación; Dimisorias; Dimisorias para órdenes; Dimisorias para tonsura; Dispensas para casarse; Erección; Examen; Exploraciones; Exploraciones de voluntad; Juramentos; Letras de la Audiencia; Letras de habilitación; Letras en virtud de Subsidio; Licencias; Memoriales; Nombramientos; Oratorios; Ordinations; Patrimonios; Posesiones; Pragmáticas; Presentaciones; Presentaciones de títulos; Profesiones de la fe; Profesiones de la fe católica; Prórrogas; Protesta; Publicaciones; Publicada para tonsura; Reales Cédulas; Reales Decretos; Reales Ordenes; Renuncias; Requisitorias; Rescriptos; Responsivas; Sentencias; Subrogaciones de Albaceas».

Aplicar una metodologia profitosa a la investigació que pren com a base la documentació existent en els arxius eclesiàstics no és cosa fàcil puix que com hem vist el camp és molt ample i hi ha parcel·les que poden ser treballades de formes i maneres ben diferents; mireu sinó com mitjançant el buidat dels llibres seguint una metodologia demogràfica hem pogut avançar en l'estudi quantitatiu de l'evolució de la població (vid. models per a baptismes, matrimonis i òbits, i els quadres que d'aquest buidat en podem treure), o com amb l'ajut dels llibres de compliment pasqual hem enfortit el coneixement de la història de la família o els lligams dels membres que constitueixen una unitat familiar d'un determinat poble;¹ també la documentació de les constitucions ens ha permès establir les referències corresponents entre diferents diòcesis;² pel que fa a la població eclesiàstica, els atestats constitueixen uns *curricula* força interessants que també han estat objecte d'alguns dels nostres estudis;³ la vida de la capital de la diòcesi, amb el seu Seminari i els convents en un moment determinat de la història⁴ també ha estat possible gràcies a la documentació més amunt referida, com

1. JOSEP M. SABATÉ I BOSCH: «Un modelo de poblamiento a finales del Antiguo Régimen, a través de los libros parroquiales: Barberà de la Conca», a *Universitas Tarraconensis*, VI, Tarragona, 1983-84, pàgs. 161 a 172.

2. JOSEP M. SABATÉ I BOSCH: «Pecats i pecadors: Una nueva metodología de documentación histórica», a *Universitas Tarraconensis*, VIII, Tarragona, 1985-86, p. 187 a 196.

3. L. J. NAVARRO i J. M. SABATÉ: «Els atestats: una aproximació a un millor coneixement dels servidors de l'Església. El cas de l'arquebisbat de Tarragona a la fi de l'Antic Règim», a *Església i societat a la Catalunya del segle XVIII*, vol. II, Cervera, 1990, p. 327 a 349, i «Una aproximació al clergat secular fill de Valls a les acaballes de l'Antic Règim», a *XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*, vol. 2, Valls, 1989, p. 159 a 166.

4. JOSEP M. SABATÉ I BOSCH: *Monges, frares, canonges, capellans i capellanets. Tarragona religiosa a les acaballes de l'Antic Règim*, Tarragona, 1992.

igualmente hem pogut refer la història d'una comunitat religiosa,⁵ treballs tots aquests que aplegen les diferents metodologies emprades en la utilització dels arxius eclesiàstics.

Però de tot això ja n'hem parlat en els respectius treballs i per tant preferim aquí i ara avançar les possibilitats d'un estudi econòmic a través de la mateixa documentació servada en els arxius parroquials.

1800

TAULA DE MORTALITAT

	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Cossos</i>	<i>Albats</i>	<i>Total</i>
Gener	5	2	7	9	16
Febrer	4	1	5	12	17
Març	3	3	6	4	10
Abril	4	3	7	16	23
Maig	1	1	2	9	11
Juny	3	3	6	11	17
Juliol	2	2	4	16	20
Agost	6	3	9	21	30
Setembre	10	6	16	11	27
Octubre	8	2	10	13	23
Novembre	9	6	15	5	20
Desembre	2	5	7	5	12
	57	37	94	132	226
Òbits ocults	1	-	1	4	5
	58	37	95	136	231

5. Josep M. SABATÉ I BOSCH: *El Beateri de Sant Domènec de la ciutat de Tarragona*, Tarragona, 1991.

TAULA DE NATALITAT

	<i>Nens</i>	<i>Nenes</i>	<i>Venturers</i>	<i>Total</i>
Gener	20	12	1	32
Febrer	21	15	1	36
Març	15	16	2	31
Abril	8	14	-	22
Maig	8	14	2	22
Juny	10	24	-	34
Juliol	16	16	1	32
Agost	16	7	1	23
Setembre	15	10	-	25
Octubre	14	17	2	31
Novembre	18	11	-	29
Desembre	23	17	1	40
	184	173	11	357

TAULA DE MATRIMONIS

	<i>Fadrí i donzella</i>	<i>Fadrí i vídua</i>	<i>Vídu i donzella</i>	<i>Vídu i vídua</i>	<i>Total</i>
Gener	7	-	-	-	7
Febrer	9	-	1	-	10
Març	5	-	2	1	8
Abril	10	-	1	-	11
Maig	6	-	1	-	7
Juny	9	-	-	-	9
Juliol	7	-	-	1	8
Agost	9	1	-	-	10
Setembre	2	-	-	1	3
Octubre	7	-	-	-	7
Novembre	2	-	-	-	2
Desembre	5	-	1	-	6
	78	1	6	3	88

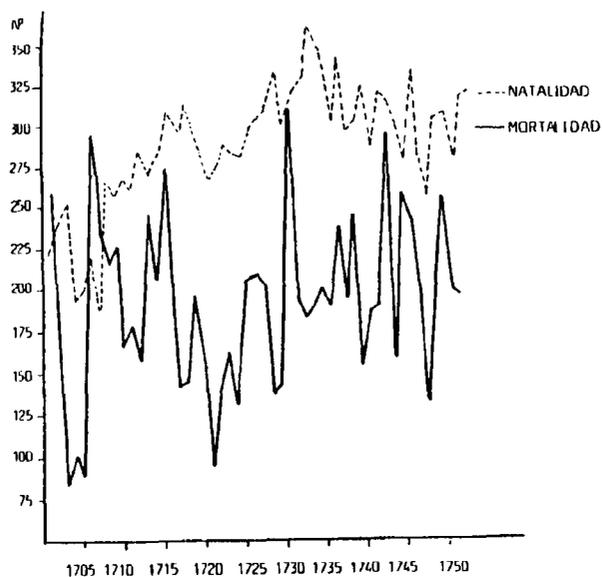
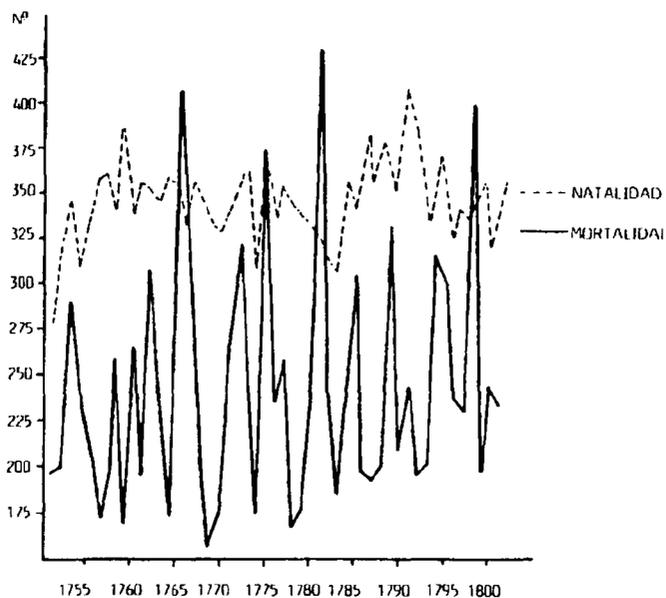
MOVIMENT DE LA POBLACIÓ SEGONS DIVERSES FONTS
TARRAGONA 1700-1800

<i>Font</i>	<i>Any</i>	<i>Cases</i>	<i>Veïns</i>	<i>Habitants</i>
Descripció	1708	730	-	-
Cadastre	1716	808	-	4.554
Veïnat de Pedrajas	1717	-	1.083	-
Cadastre	1719	808	-	-
Cadastre	1736	858	-	-
Taxa	1747	-	689	-
Contribució a l'utensili	1753	832	-	-
Relació	1763	-	900	-
Estimació I	1764	-	-	10.400
Estimació II	1764	-	-	12.000
Recompte	1766	-	1.650	12.000
Relació	1773	1.200	-	-
Recanació	1774	1.017	-	-
Cens de Floridablanca	1787	1.293	-	8.541
Enquesta	1797	1.293	-	9.174
Estimació	1808	-	-	9.650

DISTRIBUCIÓ PER DÈCADES DE LA NATALITAT A LA CIUTAT DE TARRAGONA
1701-1800

<i>Anys</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Total</i>
1701-1710	1.145	1.149	2.294
1711-1720	1.504	1.440	2.944
1721-1730	1.535	1.527	3.062
1731-1740	1.651	1.544	3.195
1741-1750	1.475	1.437	2.912
1751-1760	1.718	1.652	3.370
1761-1770	1.788	1.615	3.403
1771-1780	1.738	1.699	3.437
1781-1790	1.755	1.769	3.524
1791-1800	1.785	1.747	3.532
	16.094	15.579	31.673

RELACIÓ ENTRE VALORS ABSOLUTS DE MORTALITAT I NATALITAT
1700-1750RELACIÓ ENTRE VALORS ABSOLUTS DE MORTALITAT I NATALITAT
1751-1780

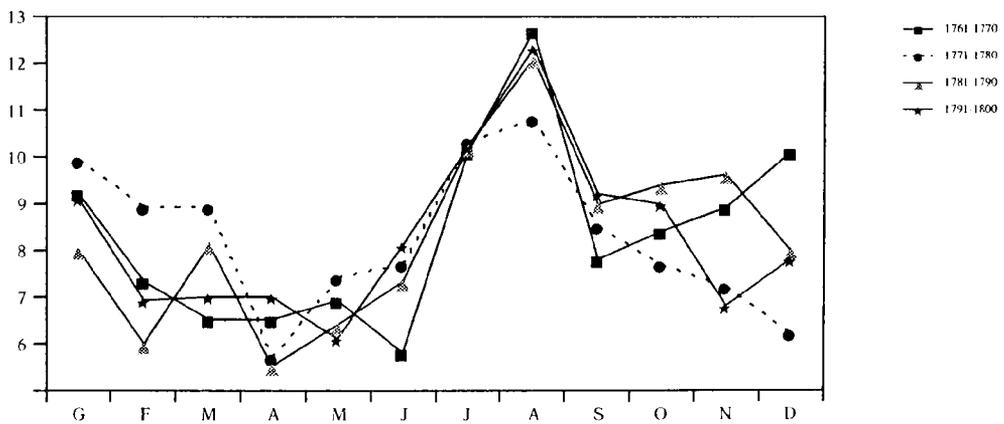
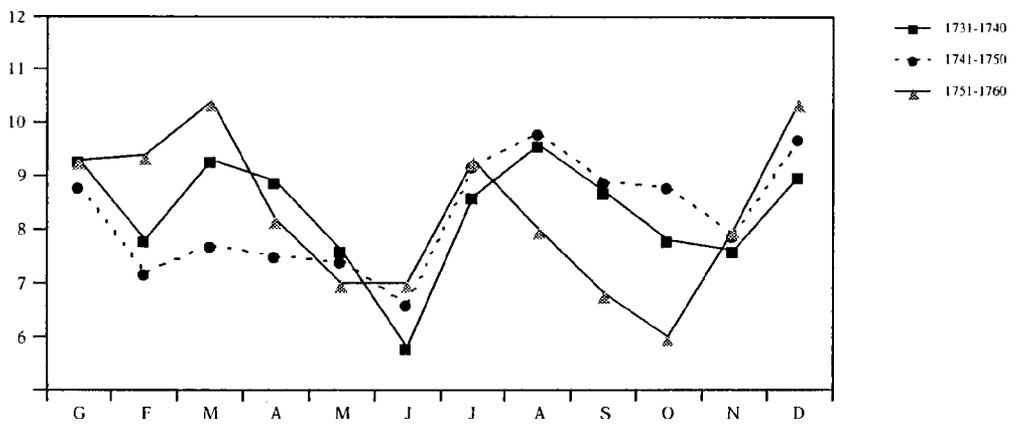
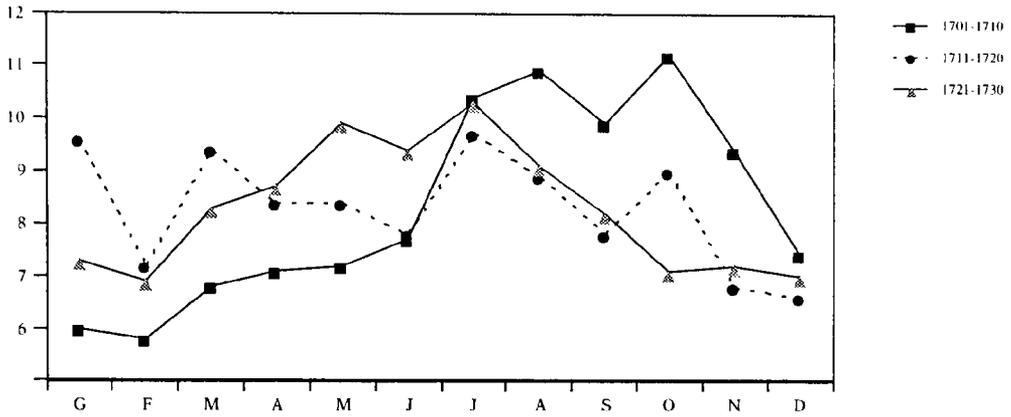
DISTRIBUCIÓ MENSUAL DE LA MORTALITAT
TARRAGONA 1701-1800

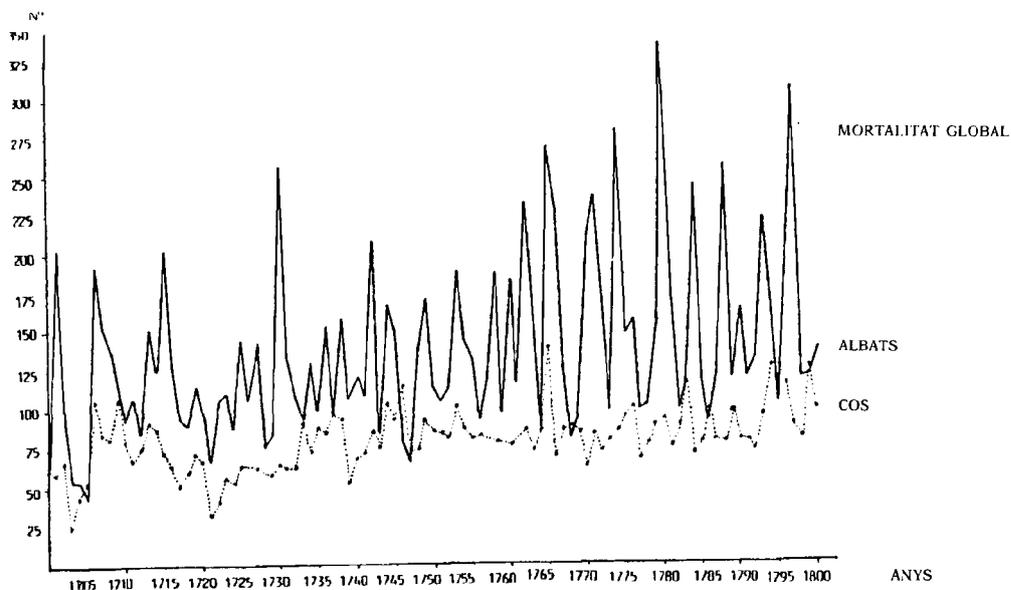
	1701-1710		1711-1720		1721-1730		1731-1740		1741-1750	
Gener	111	6,0%	183	9,6%	128	7,3%	179	9,3%	188	8,8%
Febrer	107	5,8%	136	7,2%	122	6,9%	150	7,8%	154	7,2%
Març	126	6,8%	178	9,4%	146	8,3%	179	9,3%	165	7,7%
Abril	131	7,1%	160	8,4%	154	8,7%	172	8,9%	162	7,5%
Maig	132	7,2%	159	8,4%	174	9,9%	147	7,6%	158	7,4%
Juny	142	7,7%	147	7,8%	166	9,4%	112	5,8%	141	6,6%
Juliol	191	10,4%	184	9,7%	181	10,3%	166	8,6%	197	9,2%
Agost	201	10,9%	169	8,9%	161	9,1%	185	9,6%	211	9,8%
Setembre	182	9,9%	148	7,8%	145	8,2%	167	8,7%	191	8,9%
Octubre	206	11,2%	170	9,0%	125	7,1%	150	7,8%	190	8,8%
Novembre	173	9,4%	129	6,8%	127	7,2%	147	7,6%	170	7,9%
Desembre	136	7,4%	125	6,6%	123	7,0%	174	9,0%	208	9,7%

	1751-1760		1761-1770		1771-1780		1781-1790		1791-1800	
Gener	201	9,3%	220	9,2%	255	9,9%	184	8,0%	230	9,1%
Febrer	204	9,4%	176	7,3%	230	8,9%	138	6,0%	176	6,9%
Març	224	10,4%	156	6,5%	230	8,9%	185	8,1%	178	7,0%
Abril	177	8,2%	156	6,5%	148	5,7%	126	5,5%	178	7,0%
Maig	151	7,0%	166	6,9%	192	7,4%	146	6,4%	155	6,1%
Juny	151	7,0%	140	5,8%	200	7,7%	168	7,3%	205	8,1%
Juliol	201	9,3%	242	10,1%	266	10,3%	233	10,2%	257	10,2%
Agost	172	8,0%	305	12,7%	278	10,8%	275	12,1%	311	12,3%
Setembre	148	6,8%	187	7,8%	219	8,5%	205	9,0%	232	9,2%
Octubre	130	6,0%	202	8,4%	199	7,7%	214	9,4%	227	9,0%
Novembre	174	8,0%	214	8,9%	187	7,2%	219	9,6%	173	6,8%
Desembre	225	10,4%	241	10,1%	161	6,2%	183	8,0%	197	7,8%

		<i>Totals</i>						
Gener	1.879	8,7%	Maig	1.581	7,3%	Setembre	1.824	8,5%
Febrer	1.593	7,4%	Juny	1.572	7,3%	Octubre	1.814	8,4%
Març	1.767	8,2%	Juliol	2.118	9,8%	Novembre	1.713	7,9%
Abril	1.564	7,2%	Agost	2.268	10,5%	Desembre	1.773	8,2%

DISTRIBUCIÓ MENSUAL DE LA MORTALITAT PER DECENNIS

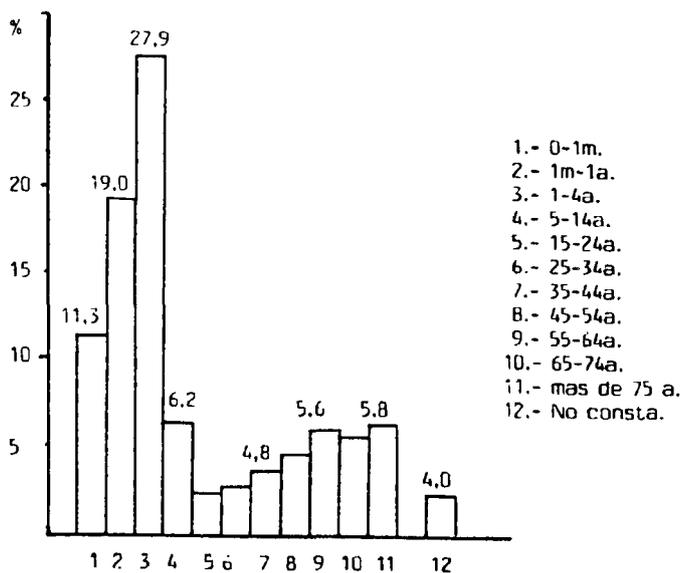

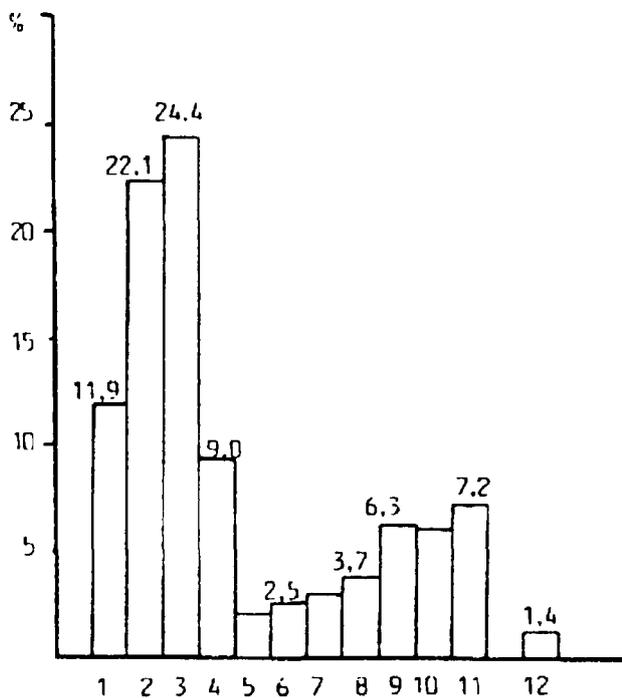
MORTALITAT TOTAL A LA CIUTAT. DISTRIBUCIÓ PER GRUPS D'EDAT
TARRAGONA 1767-1800

<i>Edat</i>	<i>Defuncions</i>	<i>%</i>
0-1 m	990	12,11
1m-1a	1.570	19,21
1a-4a	2.129	26,06
5a-14a	539	6,50
15a-24a	213	2,60
25a-34a	205	2,50
35a-44a	286	3,50
45a-54a	385	4,71
55a-64a	505	6,18
65a-74a	544	6,65
més de 74a	599	7,33
?	207	2,53

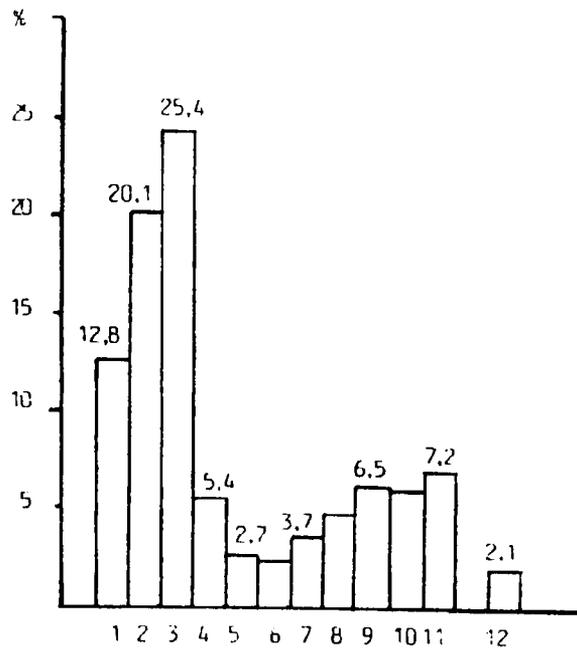
DISTRIBUCIÓ DE LA MORTALITAT PER EDATS
1767-1775

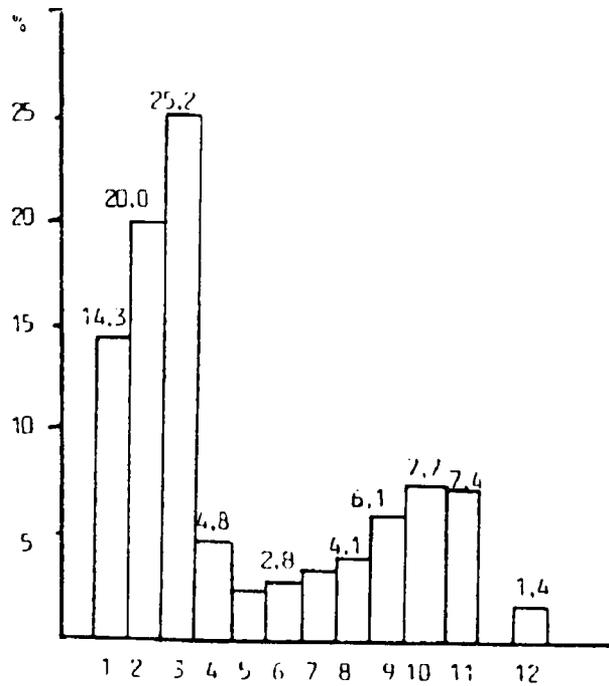
1776-1780

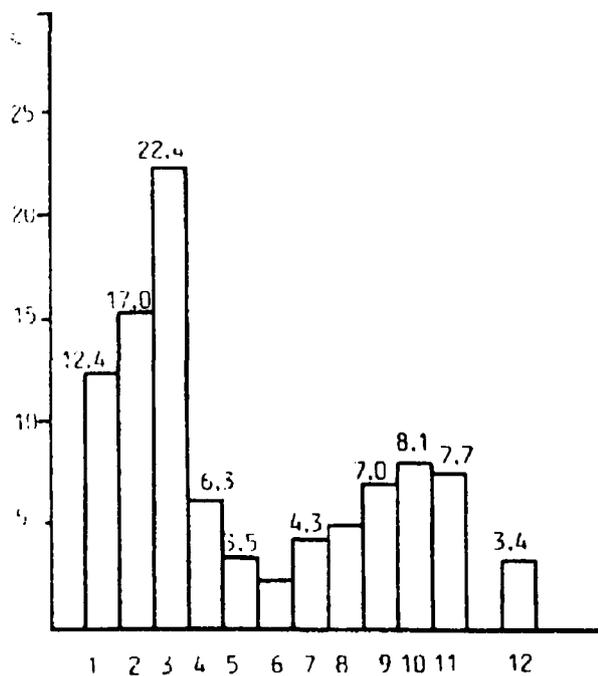
1781-1785

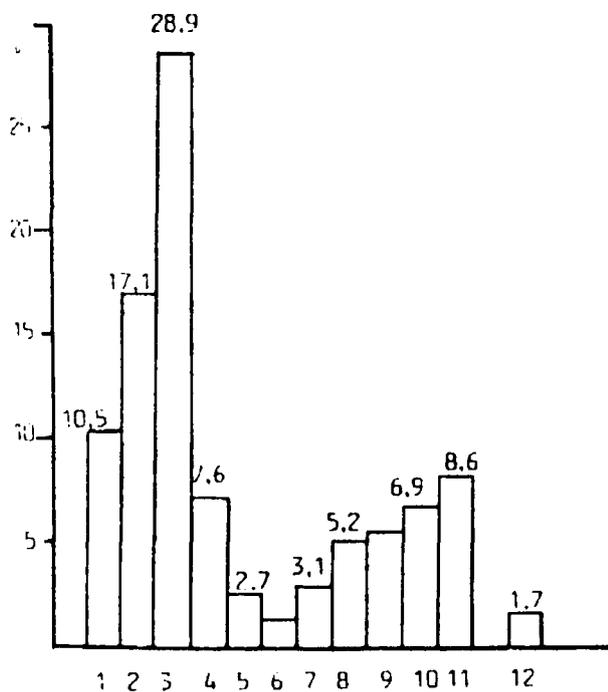
1786-1790

1791-1795

1796-1800

TAULA GLOBAL DE MATRIMONIS. TARRAGONA, SEGLE XVIII

	<i>Fadrí i donzella</i>	<i>Fadrí i vídua</i>	<i>Vidu i donzella</i>	<i>Vidu i vídua</i>	<i>Total</i>
1701-1710	387	26	38	26	477
1711-1720	546	88	35	26	705
1721-1730	550	67	43	25	685
1731-1740	596	85	58	42	781
1741-1750	660	46	52	35	793
1751-1760	635	44	62	42	783
1761-1770	610	45	61	34	750
1771-1780	612	46	55	52	765
1781-1790	587	36	55	39	717
1791-1800	638	20	63	44	765
	5.821	503	522	375	7.221

MATRIMONIS EN SEGONES NÚPCIES. TARRAGONA, SEGLE XVIII

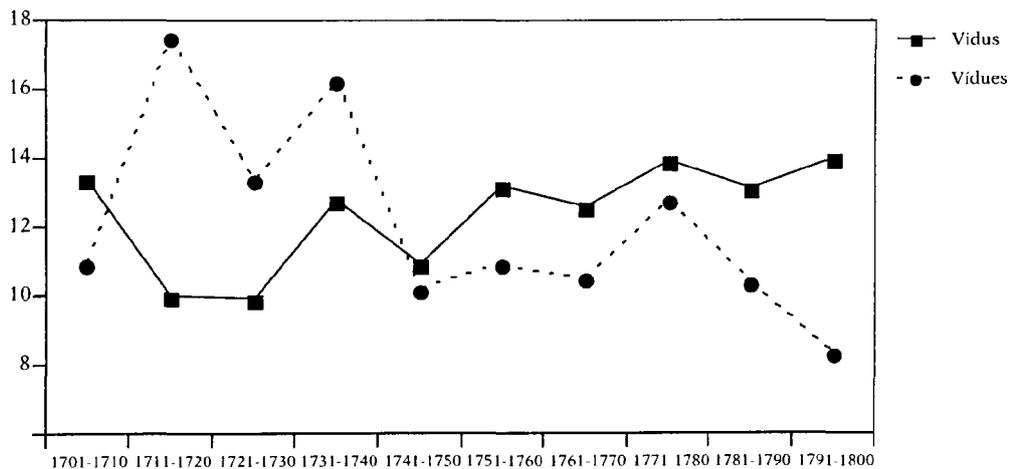
<i>Anys</i>	<i>Núm. (%)</i>
1701-1710	90 (18,86)
1711-1720	159 (22,55)
1713-1716	70 (31,4)
1721-1730	135 (19,7)
1731-1740	185 (23,68)
1732-1737	116 (25,6)
1741-1750	133 (16,77)
1751-1760	148 (18,9)
1761-1770	140 (18,66)
1765-1769	63 (30,3)
1771-1780	153 (20)
1781-1790	130 (18,13)
1791-1800	127 (16,6)
	1.400 (19,38)

MATRIMONIS EN SEGONES NÚPCIES SEGONS SEXE
TARRAGONA, SEGLE XVIII

Anys	Vidus (%)	Vidues (%)
1701-1710	13,4	10,9
1711-1720	10,0	17,5
1713-1716	10,6	24,4
1721-1730	9,9	13,4
1731-1740	12,8	16,2
1732-1737	14,5	18,1
1741-1750	10,9	10,2
1751-1760	13,2	10,9
1761-1770	12,6	10,5
1765-1769	13,7	10,9
1771-1780	13,9	12,8
1781-1790	13,1	10,4
1791-1800	14	8,3
	12,14	12,15

MATRIMONIS EN SEGONES NÚPCIES SEGONS SEXE
TARRAGONA, SEGLE XVIII

FONTS ARXIVÍSTIQUES PER A DOCUMENTAR L'ECONOMIA DE L'ESGLÉSIA A LES ACABALLES DE L'ANTIC RÈGIM: L'ESTAT DE LES PARRÒQUIES (1804)

Refer la història des de vessants tan diferents com la demografia o l'economia ens ha estat possible mercès a l'allau d'informació que ofereix un arxiu eclesiàstic, sobretot en períodes en què el mateix Estat es refiava més de la documentació donada per l'Església que no pas en la generada per la pròpia administració pública.

Portem avui aquí un exemple representatiu del que acabem de dir mitjançant el model del document que amb motiu d'una visita pastoral havien de complimentar els diferents i respectivament responsables de les parròquies de l'arquebisbat de Tarragona. Es tracta de l'«*Estado en que se halla actualmente la Parroquia y Feligresia de S. N. de la Villa ó Lugar de N. Arzobispado de Tarragona y Partido de N. formado por D. N. Cura Párroco de ella, de orden del Ilustrísimo Señor Don Romualdo de Mon y Velarde, Arzobispo de esta Diócesis en este año de 1804*» (sic).

L'esmentat arquebisbe, que tot just acabava de prendre possessió, argumentava la «*breve instruccion de diferentes cosas*» (sic) amb una intenció molt elevada: «*reconocer el estado de las Almas de nuestros muy amados Diocesanos en cumplimiento de la grave obligación que nos incumbe, y conducirlas á la eterna felicidad por el camino de la virtud*» (sic); malgrat això, de la trentena de capítols de què consta la *Breve instruccion* ben pocs tenen un caire absolutament «espiritual» i gairebé en tots suren qüestions força «materials».

Anem doncs a donar notícia del que demanava Mon y Velarde de l'any 1804 «*poder de este modo penetrarnos más breve y facilmente de lo necesario*» (sic) tot fent un repàs als trenta capítols.

I. *Església parroquial*

S'enceta l'informe amb una relació del número de veïns i ànimes de comunió, diferenciant aquelles que vivien més o menys allunyades del nucli central de la població.

Després es passa inspecció a un seguit d'elements propis del temple parroquial: des de la invocació, el sagrari i llurs característiques, l'altar major i el santíssim amb llurs mobiliaris, els llums, fins l'obra o fàbrica de l'edifici amb les portes i llurs claus, les finestres, parets, fonaments i solaments, sostres, campanar i campanes, etc.

II. *Pica baptismal*

S'especifiquen totes les característiques físiques de la pica baptismal i dels diferents estris necessaris per a l'administració del sagrament del baptisme: saler, crismeres, tovallola, etc.

III. *Altars*

A més de l'altar major ja reflectit en el capítol I, aquí es relacionen els altres diferents altars amb el detall dels objectes de culte i les imatges: «*no son disformes, sino muy devotas, que causan toda reverencia y veneracion*» (sic). A cada altar hi havia d'haver la corresponent decència i els estris necessaris per a les distintes celebracions: ares, creus, sacres, canelobres, faristols, missals, etc. Quant a l'economia queda clar a qui correspon el càrrec de cadascun d'ells.

IV. *Cor i orgue*

Una de les dependències o parts del temple objecte de la visita-inspecció era el cor, on acostumava a haver-hi un orgue amb els faristols, psalteris, etc., sovint servit per un organista dotat amb una determinada quantitat que també calia apuntar.

V. *Confessionari*

Els confessionaris amb les reixetes i reclinatoris destinats a la confessió de les dones d'acord amb les disposicions del Sant Ofici són motiu d'una especial atenció.

VI. *Sagristia*

Una altra de les dependències del temple era la sagristia que havia d'ésser «*capaz y decente*» (sic) amb calaixeres i armaris per a guardar-hi acuradament la roba d'altar, les vestimentes i els objectes pel culte que es relacionen tot seguit: calzes amb patenes i safates, canadelles, copons, etc., detallant tot el que fos d'or, de plata o de qualsevol altre metall, així com també els missals, manuals litúrgics dels diferents sagraments i molt especialment la fórmula per administrar l'absolució «*pro articulo mortis*».

VII. *Corporals, purificadors i estovalles d'altar amb tovalloles*

VIII. *Albes, amits i cingols*

IX. *Ornaments de color blanc*

En aquests tres capítols es fa recompte de tota la roba litúrgica, indicant-ne la qualitat i el seu estat de conservació i neteja, d'acord amb una determinada terminologia: «*decentes*», «*nuevo*», «*mediano*», «*inservible*», etc., començant per la roba de color blanc i afegint després els ornaments dels altres colors: vermell, morat, verd i negre.

X. *Relíquies*

Pel costum tan estès de venerar relíquies se'n conserven a cada parròquia mil-i-un tipus consistents sovint en fragments d'ossos que estaven ben guardats en reliquiaris de plata més o menys luxosos. Bona part de les relíquies tenien les seves corresponents proves d'autenticitat —«*auténticas de reliquias*»—, encara que d'altres només rebien el culte i la veneració per tradició i era força difícil assegurar-ne l'autenticitat.

XI. *Arxiu*

Tot i que en moltes esglésies la dependència coneguda com «arxiu» només era un armari situat a la sagristia, en el capítol onzè de l'informe s'havien de relacionar els llibres de Baptisme, Confirmació, Compliment pasqual, Matrimonis i Òbits, així com els del compliment de la celebració, els de l'administració dels delmes i primícies, els capbreus, les cartes pastorals, edictes i ordres i les escriptures de propietats i fundacions.

XII. *Fundacions i obligacions de l'església*

Si bé en el capítol anterior i en l'arxiu tenim ja la relació de les fundacions de l'església, ara calia ressenyar a la menuda totes i cadascuna d'elles i la caritat amb què estaven dotades: aniversaris cantats solemnes amb tern o sense i aniversaris senzills; aniversaris resats; misses cantades amb o sense tern; misses resades a hora determinada o sense hora específica i amb les circumstàncies concorrents; i així continuant amb les diferents hores canòniques —matines, laudes, vespres, completes—, processons, etc.

XIII. *Votiu i testamentari*

Gairebé com un afegitó a les fundacions i obligacions de l'església vénen ara les altres celebracions votives fixes o ordinàries

corresponents a les confraries i obres pies, explicant-ne el número, la classe i l'estipendi; nogensmenys, tan importants són les misses procedents de les almoines o del plat d'ànimes i les d'origen testamentari.

XIV. *Títols admesos a distribucions i al seu producte*

Aquí és on ja es comença a fer un resum de les quantitats que entren regularment a l'església: «*tanto de administracion de bienes sitios, tanto de arriendo de otros, tanto de pensiones de censos, etc. y las votivas computadas por quinquenio*» (sic)

Tenien dret a aquestes quantitats, a més del rector, diferents beneficiats i capellans que també calia relacionar.

XV. *Procura i administració d'aquestes rendes*

La parròquia havia de tenir un procurador o administrador que es fes càrrec de tota la recaptació i distribució de les rendes i normalment aquest havia d'ésser el beneficiat més modern, tot i que sovint era el mateix rector qui portava els comptes.

XVI. *Cabals d'entrada de fundacions i ingressos*

Aquí s'inclou de bell nou la comptabilitat de l'església —entrades i eixides— des de l'última visita o inspecció: «*tanta cantidad perteneciente a sus fundaciones y posteriormente á ella ha entrado para igual fin tanta, que al todo compone la cantidad de tanto; de la qual se ha invertido la de tanto en compra de Fundos con todo dominio; tanto en cartas de gracia, y tanto en imposiciones censuarias, con sugesión a Reales Ordenes, que en todo componen tanta cantidad por manera que en el día ha debido haber, y hay existente en dicho Archivo tanta cantidad*» (sic).

XVII. *Cementiri*

No sols la localització i l'estat de conservació del cementiri interessava a la visita pastoral en uns moments en què diferents circulars proposaven el trasllat dels cementiris per qüestions higièniques a llocs allunyats de l'església, sinó també el nombre de sepultures que pagaven anualment una quantitat a la «*Fábrica*» de l'església.

XVIII. *Sufragànies*

En el cas de l'existència de sufragànies, cada església seguia la mateixa normativa d'inspecció o visita que l'emprat per l'església mare o matriu.

XIX. *Cases de la parròquia*

Entre les propietats o béns immobles de l'església figurava en primer lloc la rectoria o vivenda del rector, seguida de la resta de propietats que, com en el cas del temple o el cementiri, havien de certificar llur estat de conservació i les despeses que comportaven.

XX. *Benefici rectoral*

En aquest capítol s'esmenten totes les característiques de la rectoria, des del nomenament o col·lació fins la dotació i les obligacions, així com el nom de l'obtentor actual. La dotació havia de computar-se anualment prenent com a referència un quinquenni i incloent-hi també l'equivalent metàl·lic dels delmes i primícies.

XXI. *Títols de la comunitat de preveres: beneficiats, capellans*

Cadascun dels beneficis o capellanies seguia el mateix patró establert per la rectoria quant a control del càrrec, la data, les obligacions, etc.

XXII. *Patrimonis*

Els patrimonis eren com una mena de fundació per a becaris amb drets i deures propis per a cada obtentor del respectiu patrimoni, i amb una determinada independència de l'administració parroquial.

XXIII. *Causas pies o montes de piedad*

També les causes pies o els anomenats *montes de piedad* eren com a fundacions amb un cabdal, els interessos o rendes del qual servien per a cobrir anualment distintes necessitats; això obligava a una administració que era objecte de control i fiscalització durant la visita pastoral.

XXIV. *Confraries*

La vinculació de les confraries a la parròquia o a un altar determinat de l'església feia que d'alguna manera es produís una intervenció o control de l'autoritat eclesiàstica respecte a l'elecció dels majorals o majordoms i a la inspecció dels seus llibres d'administració.

XXV. *Hospitals*

Cal fer d'antuvi una distinció entre l'hospital i com el considerem en els nostres dies i l'anomenada casa de transeünts; ambdós conceptes es corresponen als dos tipus d'hospitals referits en aquest capítol i sobre els quals l'Església tenia un cert predicament, sia administrant els sagraments als malalts, sia controlant-ne els aspectes tècnics, materials i econòmics a través de la visita pastoral.

XXVI. *Ermites*XXVII. *Capelles públiques*XXVIII. *Oratoris privats*

En aquests tres capítols es segueix el mateix patró que amb l'església parroquial, destacant la necessitat que l'ermità tingui la corresponent llicència de l'Ordinari o que les capelles públiques i els oratoris privats no perjudiquin als drets parroquials.

XIX. *Cabdal de la fàbrica de l'església*

Relació de les primícies que corresponen a l'església en cas que encara es gaudeixi d'un domini temporal.

XXX. *Funerals i altres drets del rector, beneficiats i individus de la comunitat eclesiàstica*

Cal posar en aquest darrer capítol la llista de preus de les celebracions: baptismes, bodes, enterraments, funerals, etc., així com el cost d'algunes certificacions burocràtico-administratives: partides o fes, etc.

L'estudi asèptic de la *Breve instrucción* de Mony Velarde, datada a Tarragona l'1 d'octubre de 1804, fa palès l'interès d'inventariar tot el material propietat de l'Església i fer balanç exhaustiu del seu patrimoni.

Dels trenta capítols que tracten de reflectir l'estat d'una parròquia, tal vegada només els deu primers, i encara amb un xic de recança, es lliurarien dels aspectes pròpiament econòmics.

Si més no, aquesta particular forma de «*provelherlo conveniente a la mayor honra y gloria de Dios, veneración y aumento del culto Divino, y edificación de los Fieles*» ens ha permès investigar aspectes no sempre coneguts per manca de documents i que ens porten a donar un millor coneixement de la societat. És així com ja hem constatat per exemple els fruits de l'esmentada documentació en un treball que amb el títol *Aspectes de la pietat a l'Esplugu de Francolí a la fi de l'Antic Règim* fou mereixedor del premi Bernat Morgades de Recerca l'any 1987 —publicat a la revista *Arrels*, número 5, any 1989, p. 157 a 175— o també en l'estudi *Aspectes de la Història de la Conca de Barberà a l'entorn de l'Església pels voltants de la Guerra del Francès i a les acaballes de l'Antic Règim*, accèssit al primer premi Aires de la Conca de l'any 1992 —encara inèdit—, i en el llibre *Història de l'Església: La Canonja i Masricart*, III, premi d'assaig Mestre Gols, Orfeó Canongí, col·lecció «Lira», 4, Tarragona, 1989.

A tall d'il·lustració de les possibilitats d'investigació presentem un quadre resum de l'estat econòmic de l'Església a la comarca tarragonina de l'Alt Camp, en el qual no hem volgut reflectir solament el valor de les parròquies en el moment puntual en què féu la seva primera visita pastoral l'arquebisbe Romualdo Mon y Velarde (1804-1805), sinó que, a més, volem també veure l'evolució d'aquesta economia a la fi del segle XVIII; per això hem fet servir una llista de l'any 1795, una altra que està a cavall dels segles XVIII i XIX, i finalment les dades de l'esmentada visita dels anys 1804-1805, a fi i efecte de confeccionar un quadre comparatiu.

Quant a les relacions diferencials de dit quadre, *D1* marca la diferència entre el valor de l'any 1795 i el dels segles XVIII-XIX, *D2* la dels segles XVIII-XIX amb 1804-1805, i *D3* la primera i la darrera, o sia entre 1795 i 1804-1805.

No només donem el quadre comparatiu, sinó que, en haver fet un estudi més complet que abasta tot l'arquebisbat de Tarragona, podem establir també la relació amb l'evolució que en el mateix període segueixen totes les parròquies, amb la variació positiva o negativa i el seu percentatge, així com el número d'ordre relatiu i el número d'ordre absolut.

QUADRE COMPARATIU: VALOR EN LLIURES I DIFERÈNCIA

<i>Parròquies</i>	<i>1795</i>	<i>S. XVIII-XIX</i>	<i>D1</i>	<i>1804-1805</i>	<i>D2</i>	<i>D3</i>
Alcover	3.000	2.780	-220	2.000	-780	-1.000
Alió	340	300	- 40	336	+ 36	- 4
Bràfim	400	500	+100	668	+168	+268
Cabra	700	650	- 50	558	- 92	-142
Farena						
Figuerola	1.400	1.900	+500	250	-1.650	-1.150
Garidells, els	330	300	- 30	400	+100	+ 70
Montagut	700	650	- 50	600	- 50	-100
Mont-ral	400	366	-34	500	+134	+100
Nulles				200		
Picamoixons				160		
Pla, el	1.300	1.200	-100	800	-400	-500
Pont, el	430	400	- 30	300	-100	-130
Prenafeta				200(+15)		
Puigpelat				200		
Querol	600	550	- 50	700	+150	+100
Riba, la				320		
Rourell, el	300	266	- 34	400	+134	+100
Vallmoll	900	850	-50	900	+50	=
Valls	3.000	2.800	-200	1.600	-1.200	-1.400
Vilabella	1.200	1.600	+400	800	-800	-400

RELACIÓ 1795 / SEGLES XVIII-XIX (ARQUEBISBAT DE TARRAGONA)

Total de parròquies: 155.

Relacionades: 103 / 155 = 66'4%.

No relacionades: 52 / 155 = 33'5%.

Amb diferència positiva: 5 / 103 = 4'8% (+1.250 ll. = 28'8% augment).

Amb diferència negativa: 89 / 103 = 86'4% (-6.196 ll. = 8'8% descens).

Sense diferència: 9 / 103 = 8'7%.

RELACIÓ 1795 / SEGLES XVIII-XIX. L'ALT CAMP

<i>Parròquies</i>	<i>Variació +</i>	<i>Variació -</i>	<i>NOR</i>	<i>Valor Total</i>
Figuerola	500		1	
Vilabella	400		2	
Bràfim	100		3	
				+1.000 ll.
Alcover	220	1		
Valls	200	2		
Pla, el	100	3		
Cabra	50	4		
Montagut	50	4		
Querol	50	4		
Vallmoll	50	4		
Alió	40	5		
Mont-ral	34	6		
Rourell, el	34	6		
Garidells, els	30	7		
Pont	30	7		
				- 888 ll.

Només Bràfim, Figuerola i Vilabella augmenten el seu valor, mentre que la immensa majoria el disminueix.

Parròquies relacionades: 15.

Parròquies amb diferència positiva: 3 = 20% / 15.

Parròquies amb diferència negativa: 12 = 80% / 15.

Valor total positiu: 1.000 lliures.

Valor total negatiu: 888 lliures.

Diferència total positiva: 112 lliures.

RELACIÓ 1795 / SEGLES XVIII-XIX. L'ALT CAMP

<i>Parròquies</i>	<i>Variació +</i>	<i>%</i>	<i>NOR</i>	<i>NAA</i>
Figuerola	500	35'7	1	1
Vilabella	400	33'3	2	2
Bràfim	100	25	4	4
<i>Variació -</i>				
Alcover	220	7'3	3	17
Valls	200	6'6	4	23
Pla, el	100	7'6	8	16
Cabra	50	7'1	11	19
Montagut	50	7'1	11	19
Querol	50	8'3	11	13
Vallmoll	50	5'5	11	26
Alió	40	11'7	12	7
Mont-ral	34	11'3	13	12
Rourell, el	34	11'3	13	8
Garidells, els	30	9	15	10
Pont, el	30	6'9	15	21

RELACIÓ SEGLES XVIII-XIX/ 1804-1805 (ARQUEBISBAT DE TARRAGONA)

Total parròquies: 155.

Relacionades: 97 / 155 = 62'5%.

No relacionades: 58 / 155 = 37'4%.

Amb diferència positiva: 41 / 97 = 42'2% (+7.282 ll. = 31'5% augment).

Amb diferència negativa: 55 / 97 = 56'7% (-15.163 ll. = 25'4% descens).

Sense diferència: 1 / 97 = 1%.

RELACIÓ SEGLES XVIII-XIX/ 1804-1805. L'ALT CAMP

<i>Parròquies</i>	<i>Variació +</i>	<i>Variació -</i>	<i>NOR</i>	<i>Valor Total</i>
Bràfim	168		1	
Querol	150		2	
Mont-ral	134		3	
Rourell, el	134		3	
Garidells, els	100		4	
Vallmoll	50		5	
Alió	36		6	
				772 ll.
Figuerola	1.650		1	
Valls	1.200		2	
Vilabella	800		3	
Alcover	780		4	
Pla, el	400		5	
Pont, el	100		6	
Cabra	92		7	
Montagut	50		8	
				5.072 ll.

Tot i que el nombre de parròquies que veuen augmentar el seu valor és quasi igual al de les que disminueix, qualitativament el descens és molt considerable, ja que mentre que en total les primeres només augmenten 772 lliures, les segones en perden globalment 5.072, destacant d'entre aquestes Figuerola del Camp que baixa 1.650 lliures i Valls amb 1.200, i també podem considerar importants les pèrdues a Vilabella, Alcover i el Pla de Santa Maria.

Parròquies relacionades: 15.

Parròquies amb diferència positiva: 7 = 46% / 15.

Parròquies amb diferència negativa: 8 = 54% / 15.

Valor total positiu: 772 lliures.

Valor total negatiu: 5.072 lliures.

Diferència total negativa: 4.300 lliures.

RELACIÓ SEGLES XVIII-XIX/ 1804-1805. L'ALT CAMP

<i>Parròquies</i>	<i>Variació +</i>	<i>%</i>	<i>NOR</i>	<i>NAA</i>
Bràfim	168	33,6	10	11
Querol	150	27,2	11	16
Mont-ral	134	36,6	12	9
Rourell, el	134	50,3	12	6
Garidells, els	100	33,3	16	12
Vallmoll	50	5,8	21	32
Alió	36	12	22	26
<i>Variació -</i>				
Figuerola	1.650	86,8	1	2
Valls	1.200	42,8	2	9
Vilabella	800	50	4	5
Alcover	780	28	5	18
Pla, el	400	33,3	8	16
Pont, el	100	25	23	22
Cabra	92	14,1	25	33
Montgut	50	7,6	30	44

RELACIÓ 1795 / 1804-1805 (ARQUEBISBAT DE TARRAGONA)

Total parròquies: 155.

Relacionades: 100 / 155 = 64'5%.

No relacionades: 55 / 155 = 35'4%.

Amb diferència positiva: 33 / 100 = 33% (+5.906 ll. = 30'5% augment).

Amb diferència negativa: 58 / 100 = 58% (-18.425 ll. = 30'1% descens).

Sense diferència: 9 / 100 = 9%.

RELACIÓ 1795 / 1804-1805. L'ALT CAMP

<i>Parròquies</i>	<i>Variació +</i>	<i>Variació -</i>	<i>NOR</i>	<i>Valor Total</i>
Bràfim	268		1	
Mont-ral	100		2	
Querol	100		2	
Rourell, el	100		2	
Garidells, els	70		3	
				638 ll.
Vallmoll				=
Valls		1.400	1	
Figuerola		1.250	2	
Alcover		1.000	3	
Pla, el		500	4	
Vilabella		400	5	
Cabra		142	6	
Pont, el		130	7	
Montagut		100	8	
Alió		4	9	
				-5.026 ll.

Parròquies relacionades: 15.

Parròquies amb diferència positiva: 5 = 33% / 15.

Parròquies amb diferència negativa: 9 = 60% / 15.

Parròquies sense cap variació: 1 = 7% / 15.

Valor total positiu: 638 lliures.

Valor total negatiu: 5.026 lliures.

Diferència total negativa: 4.384 lliures.

RELACIÓ 1795 / 1804-1805. L'ALT CAMP

<i>Parròquies</i>	<i>Variació +</i>	<i>%</i>	<i>NOR</i>	<i>NAA</i>
Bràfim	268	67	6	3
Mont-ral	100	25	13	14
Querol	100	16,6	13	18
Rourell, el	100	33,8	13	12
Garidells, els	70	21,2	16	15
<i>Vallmoll</i>				
<i>Variació =</i>				
<i>Variació -</i>				
Valls	1.400	46,6	1	7
Figuerola	1.150	82,1	2	2
Alcover	1.000	33,3	3	20
Pla, el	500	38,4	8	18
Vilabella	400	33,3	12	20
Cabra	142	20,2	13	34
Pont, el	130	30,2	26	22
Montagut	100	14,2	29	42
Alió	4	1,1	39	48

Amb el tractament adequat d'aquesta informació econòmica de l'estat de cada parròquia i que a la vegada reflecteix també d'alguna manera l'estat econòmic de tot el poble, podem arribar a conclusions que ens expliquin la davallada que ja es comença a notar en arribar l'any 1804-1805.